

doc. Ing. Jozef Gašparík, PhD.

Ing. Peter Blaho, PhD.

Ing. Dušan Lichner, CSc.

**ŽELEZNIČNÁ DOPRAVNÁ PREVÁDZKA
ZÁKLADY ŽELEZNIČNEJ DOPRAVY**

Žilina 2014

Vysokoškolská učebnica podáva prierez všetkými aspektmi železničnej dopravnej prevádzky, počnúc stručnou históriou vývoja železničnej dopravy vo svete a na Slovensku, vzťahmi na železničnom trhu v súčasnosti, konštrukčným riešením železničnej trate. Ďalej oboznamuje s mobilným parkom, jeho členením, označovaním a stručne približuje skladbu vozidlového parku železničných spoločností na Slovensku. Ťažiskom učebnice je vysvetlenie princípov zabezpečenia železničnej dopravnej prevádzky, návestnej sústavy, predpisovej základne a služobných pomôcok.

Učebnica je určená predovšetkým študentom Žilinskej univerzity v Žiline, ako aj iných škôl príbuzného zamerania, a tiež širokému spektru záujemcov o železničnú dopravu.

Učebnica vznikla s podporou Slovenskej vedeckotechnickej spoločnosti doprava Bratislava a grantu VEGA 1/0188/13 „Prvky kvality integrovaného dopravného systému pri efektívnom poskytovaní verejnej služby v doprave v kontexte globalizácie“.

Vedecký redaktor:

Recenzenti: doc. Ing. Jaromír Široký, Ph.D.
Ing. Peter Šulko, PhD.

Vydala Žilinská univerzita v Žiline / EDIS – vydavateľstve ŽU

© J.Gašparík, P.Blaho, D.Lichner 2014
ISBN

OBSAH

ÚVOD.....	11
1. STRUČNÝ PREHLAD HISTÓRIE ŽELEZNIČNEJ DOPRAVY.....	13
2. ŽELEZNIČNÝ TRH.....	25
2.1. VZŤAHY NA TRHU PREPRAVNÝCH SLUŽIEB	25
2.2. EURÓPSKA DOPRAVNÁ POLITIKA.....	26
2.3. TRANSFORMÁCIA ŽELEZNÍC NA SLOVENSKU	27
2.3.1. <i>Železnice Slovenskej republiky</i>	28
2.3.2. <i>Železničný podnik Železničná spoločnosť Slovensko, a. s.</i>	30
2.3.3. <i>Železničný podnik Železničná spoločnosť Cargo Slovakia, a.s.</i>	31
2.3.4. <i>Súkromné železničné podniky</i>	32
2.3.5. <i>Účasť železničných spoločností v medzinárodných organizáciách</i>	32
2.4. INTEROPERABILITA ŽELEZNÍC EURÓPSKEHO SPOLOČENSTVA.....	34
2.4.1. <i>Princípy interoperability</i>	34
2.4.2. <i>Legislatívna úprava interoperability</i>	35
2.4.3. <i>Technické špecifikácie interoperability</i>	36
2.4.4. <i>Interoperabilita konvenčného systému železníc</i>	37
2.4.5. <i>Pripravované zmeny v oblasti interoperability</i>	38
3. ŽELEZNIČNÁ SIEŤ	39
3.1. DEFINÍCIA ŽELEZNIČNEJ SIETE.....	39
3.2. ŽELEZNIČNÁ SIEŤ NA SLOVENSKU.....	41
3.3. ZAUJÍMAVOSTI ŽELEZNIČNEJ SIETE ŽSR.....	47
3.4. ŽELEZNIČNÁ TRÁŤ	48
3.5. DOPRAVNE	50
3.5.1. <i>Dopravne s koľajovým rozvetvením</i>	51
3.5.2. <i>Dopravne bez koľajového rozvetvenia</i>	52
3.6. STANOVIŠTIA	54
3.7. ŽELEZNIČNÉ STANICE.....	55
3.7.1. <i>Úlohy a členenie železničných staníc</i>	55
3.7.2. <i>Obvod železničnej stanice</i>	61
3.7.3. <i>Prevádzkové objekty železničnej stanice</i>	65
3.7.4. <i>Priestory výpravnej budovy určené pre cestujúcich</i>	67

3.7.5. Označovanie dopravných a prevádzkových zariadení a prostriedkov.....	68
4. KONŠTRUKČNÉ RIEŠENIE ŽELEZNIČNEJ TRATE.....	71
4.1. TRIEDENIE ŽELEZNIČNÝCH TRATÍ	71
4.2. ŽELEZNIČNÝ SPODOK.....	71
4.2.1. Zemné teleso.....	71
4.2.2. Umelé stavby	74
4.3. ŽELEZNIČNÝ ZVRŠOK.....	77
4.3.1. Železničná koľaj.....	77
4.3.1.1. Koľajnice	78
4.3.1.2. Drobné koľajivo.....	81
4.3.1.3. Podvaly	85
4.3.2. Štrkové lôžko.....	90
4.3.3. Výhybky.....	91
4.3.3.1. Členenie výhybiek	91
4.3.3.2. Súčasti výhybky.....	94
4.3.3.3. Záver výmeny.....	96
4.3.3.4. Prostriedky pre prestavovanie výmen.....	99
4.3.3.5. Zabezpečenie výmen.....	100
4.3.4. Výkoľajka	101
4.3.5. Ďalšie zariadenia v koľajisku	102
4.3.5.1. Točenia	102
4.3.5.2. Presuvnia.....	103
4.3.5.3. Ostatné zariadenia.....	104
4.3.6. Zariadenia elektrifikovaných tratí.....	104
4.4. TRAŤOVÁ TRIEDA A PRECHODOVÝ PRIEREZ	106
4.4.1. Traťová trieda.....	106
4.4.2. Prechodový prierez.....	107
4.5. ÚDRŽBA A OPRAVA TRATÍ.....	110
5. PARK ŽELEZNIČNÝCH KOĽAJOVÝCH VOZIDIEL.....	113
5.1. HLAVNÉ KONŠTRUKČNÉ ČASTI ŽELEZNIČNÉHO VOZIDLA	113
5.1.1. Skriňa vozidla	113
5.1.2. Pojazd vozidla.....	115
5.1.3. Železničné dvojkolesie.....	115
5.1.4. Obrys vozidla.....	117
5.1.5. Ťažné a narážacie ústrojenstvo.....	118
5.2. BRZDOVÉ ZARIADENIA A BRZDENIE VLAKOV	120
5.2.1. Brzdenie železničných dráhových vozidiel.....	120
5.2.2. Princíp činnosti priebežnej vzduchovej brzdy.....	121

5.2.3.	<i>Skúšky brzdy</i>	124
5.2.3.1.	Úplná skúška brzdy	125
5.2.3.2.	Jednoduchá skúška brzdy.....	126
5.2.3.3.	Skúška zaisťovacej ručnej brzdy	128
5.3.	ROZDELENIE ŽELEZNIČNÝCH KOĽAJOVÝCH VOZIDIEL	128
5.3.1.	<i>Hnacie dráhové vozidlá nezávislej trakcie</i>	133
5.3.1.1.	Hnacie dráhové vozidlá parnej trakcie	133
5.3.1.2.	Hnacie dráhové vozidlá motorovej trakcie	135
5.3.2.	<i>Hnacie dráhové vozidlá závislej trakcie</i>	141
5.3.2.1.	Hnacie dráhové vozidlá na jednosmerný prúd.....	141
5.3.2.2.	Hnacie dráhové vozidlá na striedavý prúd.....	143
5.3.2.3.	Viacsystémové vozidlá	145
5.3.3.	<i>Motorové vozne a motorové jednotky</i>	147
5.3.3.1.	Motorové vozne	147
5.3.3.2.	Motorové jednotky a elektrické motorové jednotky.....	148
5.3.4.	<i>Riadiaci vozeň</i>	153
5.3.5.	<i>Vybavenie stanovišťa rušňovodiča</i>	154
5.3.6.	<i>Prehľad technických parametrov vybraných hnacích dráhových vozidiel</i>	156
5.4.	ŽELEZNIČNÉ HANÉ (PRÍPOJNÉ) DRÁHOVÉ VOZIDLÁ	165
5.4.1.	<i>Nákladné vozne</i>	165
5.4.1.1.	Najpoužívanejšie nákladné železničné vozne	166
5.4.1.2.	Prehľad základných rozmerov najpoužívanejších nákladných železničných vozňov	177
5.4.2.	<i>Osobné vozne</i>	178
5.4.3.	<i>Špeciálne železničné dráhové vozidlá</i>	184
5.5.	OZNAČOVANIE ŽELEZNIČNÝCH KOĽAJOVÝCH VOZIDIEL	189
5.5.1.	<i>Systémy označovania hnacích vozidiel</i>	189
5.5.2.	<i>Systém označovania usporiadania náprav hnacích vozidiel</i>	192
5.5.3.	<i>Písmenové označovanie železničných vozňov</i>	195
5.5.3.1.	Označovanie nákladných železničných vozňov	195
5.5.3.2.	Označovanie osobných železničných vozňov.....	198
5.5.4.	<i>Číselné označovanie železničných vozňov</i>	200
6.	ZABEZPEČOVACIE A OZNAMOVACIE ZARIADENIA	207
6.1.	STANIČNÉ ZABEZPEČOVACIE ZARIADENIA	207
6.1.1.	<i>Mechanické staničné zabezpečovacie zariadenie</i>	208
6.1.2.	<i>Elektromechanické staničné zabezpečovacie zariadenie</i>	215
6.1.2.1.	Technická charakteristika zariadenia	215
6.1.2.2.	Mechanické a elektrické závislosti zariadenia.....	217

6.1.2.3. Druhy hradlových záverov	218
6.1.2.4. Príprava vchodovej vlakovej cesty.....	220
6.1.2.5. Príprava odchodovej vlakovej cesty.....	222
6.1.2.6. Posun	224
6.1.3. Reléové staničné zabezpečovacie zariadenie.....	224
6.1.3.1. Technická charakteristika zariadenia.....	224
6.1.3.2. Stavanie jazdných ciest	227
6.1.4. Elektronické zabezpečovacie zariadenie	229
6.2. TRAŤOVÉ ZABEZPEČOVACIE ZARIADENIA	233
6.3. VLAKOVÉ ZABEZPEČOVACIE ZARIADENIA.....	235
6.3.1. <i>Prostriedky na spoluprácu zariadenia s jazdou dráhového vozidla.....</i>	<i>235</i>
6.3.2. <i>Bodové zabezpečovacie zariadenia.....</i>	<i>237</i>
6.3.3. <i>Líniové zabezpečovacie zariadenie.....</i>	<i>237</i>
6.3.3.1. Vlakový zabezpečovač LS.....	237
6.3.3.2. Vlakový zabezpečovací systém MIREL.....	238
6.3.3.3. Vlakový zabezpečovací systém ETCS	239
6.4. SPÁDOVISKOVÉ ZABEZPEČOVACIE ZARIADENIA	241
6.5. PRIECESTNÉ ZABEZPEČOVACIE ZARIADENIA.....	242
6.6. INFORMAČNÉ A OZNAMOVACIE ZARIADENIA NA ŽELEZNICI	243
6.6.1. <i>Telefonické spojenie.....</i>	<i>243</i>
6.6.2. <i>Železničná telefónna sieť.....</i>	<i>244</i>
6.6.3. <i>Rádiové zariadenia (bezdrôtové spojenie).....</i>	<i>244</i>
6.6.4. <i>Hodinové a rozhlasové zariadenia.....</i>	<i>245</i>
6.6.5. <i>Informačné systémy pre cestujúcich.....</i>	<i>246</i>
6.6.6. <i>Informačné systémy používané v železničnej doprave.....</i>	<i>247</i>
7. NÁVESTNÁ SÚSTAVA NA ŽELEZNICI	249
7.1. ZÁKLADNÉ POJMY POUŽÍVANÉ V NÁVESTNEJ SÚSTAVE.....	249
7.2. ZÁSADY TVORBY NÁVESTNÝCH ZNAKOV NA ŽELEZNIČNÝCH NÁVESTIDLÁCH.....	253
7.2.1. <i>Mechanické návěstidlá.....</i>	<i>253</i>
7.2.1.1. Hlavné návěstidlá.....	254
7.2.1.2. Predzvesti	255
7.2.2. <i>Svetelné návěstidlá.....</i>	<i>256</i>
7.2.2.1. Hlavné návěstidlá.....	257
7.2.2.2. Zriaďovacie návěstidlá.....	264
7.2.2.3. Spádoviskové návěstidlá	265
7.2.2.4. Vložené návěstidlá.....	265
7.2.3. <i>Výhybkové návěstidlá.....</i>	<i>267</i>
7.3. OZNAČOVANIE NEPRENOSNÝCH ŽELEZNIČNÝCH NÁVESTIDIEL	269

7.3.1.	<i>Označovanie neprenosných železničných návěstidiel pomocou písmen a číslíc.....</i>	269
7.3.2.	<i>Farebné označenie neprenosných železničných návěstidiel.....</i>	275
7.4.	OSTATNÉ NÁVESTIDLÁ.....	276
7.4.1.	<i>Návěstidlá na trvalé obmedzenie traťovej rýchlosti.....</i>	276
7.4.2.	<i>Návěstidlá na prechodné obmedzenie traťovej rýchlosti.....</i>	277
7.4.3.	<i>Návěstidlá pre elektrickú prevádzku.....</i>	278
7.4.4.	<i>Návěsti pri výprave vlaku.....</i>	280
7.4.5.	<i>Ručné jazdné návěstidlá.....</i>	283
8.	ZÁKLADNÉ A OPERATÍVNE RIADENIE DOPRAVNEJ PREVÁDZKY NA ŽELEZNICIACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY	285
8.1.	RIADENIE DOPRAVNEJ PREVÁDZKY	285
8.1.1.	<i>Základné riadenie dopravy .....</i>	285
8.1.2.	<i>Operatívne riadenie dopravy .....</i>	286
8.1.3.	<i>Riadenie prevádzkovej práce .....</i>	287
8.1.4.	<i>Predpisová základňa v železničnej doprave.....</i>	289
8.2.	ZAMESTNANCI DOPRAVNEJ SLUŽBY	290
8.3.	ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA ŽELEZNIČNEJ STANICE	292
8.3.1.	<i>Zásady vytvárania organizačnej štruktúry železničnej stanice.....</i>	292
8.3.2.	<i>Úseky v železničnej stanici.....</i>	292
8.3.2.1.	<i>Organizačná schéma technického úseku .....</i>	293
8.3.2.2.	<i>Organizačná schéma dopravného úseku.....</i>	293
8.3.2.3.	<i>Organizačná schéma úseku Krízového riadenia a ochrany (KRaO).....</i>	294
8.3.2.4.	<i>Organizačná schéma Technickej kancelárie.....</i>	295
8.3.3.	<i>Pracovné pozície v železničnej stanici.....</i>	295
8.3.4.	<i>Vlakový personál.....</i>	298
9.	ZABEZPEČENIE DOPRAVNEJ PREVÁDZKY NA ŽELEZNICIACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY	299
9.1.	VLAK	299
9.1.1.	<i>Definícia vlaku a rozdelenie vlakov.....</i>	299
9.1.1.1.	<i>Vlaky osobnej dopravy .....</i>	300
9.1.1.2.	<i>Vlaky nákladnej dopravy .....</i>	300
9.1.1.3.	<i>Vlaky osobitného určenia.....</i>	302
9.1.1.4.	<i>Ďalšie členenie vlakov.....</i>	302
9.1.2.	<i>Číslovanie vlakov .....</i>	303
9.1.3.	<i>Zostava, hmotnosť a dĺžka vlaku .....</i>	305
9.1.4.	<i>Zaraďovanie vozňov do vlaku .....</i>	306

9.1.5. Zaradžovanie hnacích vozidiel do vlaku.....	308
9.2. VLA KOVÁ CESTA, PRÍPRAVA VLA KOVEJ CESTY A ZABEZPEČENIE JAZDY	
VLA KU	309
9.2.1. Vlaková cesta.....	309
9.2.2. Príprava vlakovej cesty	311
9.2.3. Zabezpečenie jazdy vlaku v medzistaničnom úseku.....	313
9.2.3.1. Telefonické dorozumievanie.....	313
9.2.3.2. Predvídaný odchod	315
9.2.3.3. Doprava na trati so zjednodušeným riadením dopravy	315
9.2.3.4. Poloautomatický blok.....	317
9.2.3.5. Automatický blok	319
9.2.3.6. Automatické hradlo.....	320
9.2.3.7. Diaľkové ovládanie zabezpečovacích zariadení.....	320
9.3. POSUN.....	322
9.3.1. Definícia posunu.....	322
9.3.2. Organizácia a riadenie posunu.....	323
9.3.2.1. Ručné návesti pri posune.....	323
9.3.2.2. Riadenie posunu neprenosnými návěstidlami	326
9.3.2.3. Vozňové nálepky upozorňujúce na opatrnosť pri posune	326
9.3.3. Posun medzi dopravňami	327
9.3.3.1. Jazda posunujúceho dielu cez priesectia.....	329
9.3.3.2. Vchod posunujúceho dielu do dopravne.....	330
10. VÝKON DOPRAVNEJ SLUŽBY A SLUŽOBNÁ DOKUMENTÁCIA	331
10.1. DOPRAVNÝ DENNÍK	331
10.2. ZÁPISNÍK VOĽNOSTI A SPRÁVNEHO POSTAVENIA VLA KOVEJ CESTY	337
10.3. ZÁPISNÍK ODHLÁŠOK A PREDVÍDANÝCH ODCHODOV	338
10.4. ZÁPISNÍK PREDVÍDANÝCH ODCHODOV	339
10.5. PÍ SOMNÉ ROZKAZY	340
10.5.1. Všeobecný rozkaz (rozkaz V).....	340
10.5.2. Rozkaz na opatrnú jazdu (Rozkaz Op).....	344
10.5.3. Rozkaz pre posun medzi dopravňami	345
11. GRAFIKON VLA KOVEJ DOPRAVY - ZÁKLADNÝ PLÁN PRÁCE NA	
   ŽELEZNICI	347
11.1. LIST GRAFIKONU VLA KOVEJ DOPRAVY AKO MODEL ORGANIZÁCIE PRÁCE.....	347
11.2. POMÔCKY GRAFIKONU VLA KOVEJ DOPRAVY.....	348
11.2.1. List grafikonu vlakovej dopravy.....	348
11.2.2. Zošitový cestovný poriadok	353
11.2.3. Cestovné poriadky osobitných vlakov	355

11.2.4. Rozkaz o zavedení grafikonu vlakovej dopravy.....	355
11.2.5. Čakacie časy a opatrenia pri meškaní vlakov osobnej dopravy.....	355
11.2.6. Plán vlakotvorby ND.....	356
11.2.7. Radenie vlakov osobnej dopravy.....	356
11.2.8. Grafikon obehu hnacích vozidiel.....	356
11.2.9. Turnusy vlakových čiat.....	356
11.2.10. Zoznamy vlakov pre staničných a traťových zamestnancov.....	357
11.2.11. Tabuľky traťových pomerov.....	357
11.3. KONŠTRUKCIA GRAFIKONU VLAKOVEJ DOPRAVY.....	358
11.3.1. Triedenie grafikonov vlakovej dopravy.....	358
11.3.2. Podklady pre konštrukciu GVD.....	358
11.3.2.1. Údaje technického charakteru.....	359
11.3.2.2. Údaje odvodené z plánu vlakotvorby.....	359
11.3.2.3. Časové prvky grafikonu.....	359
12. ORGANIZÁCIA DOPRAVNEJ PREVÁDZKY POČAS MIMORIADNYCH UDALOSTÍ.....	361
12.1. VÝLUKY.....	361
12.2. ORGANIZÁCIA VLAKOVEJ DOPRAVY PO VZNIKU NEHODOVEJ UDALOSTI.....	362
ZOZNAM SKRATIEK.....	365
LITERATÚRA.....	367
ZOZNAM PRÍLOH.....	371

Obsah

ÚVOD

Železnica má už viac ako 165 rokov svoje nezastupiteľné miesto v dopravnom systéme na Slovensku i vo svete. Počas tohto obdobia prešla vývojom vo všetkých oblastiach svojej činnosti – technickej, prevádzkovej, personálnej i organizačnej. V nových podmienkach vytvárania jednotného európskeho trhu prechádza transformačným procesom a získava tak nové impulzy na ďalší rozvoj. Významné rozdiely však pretrvávajú medzi jednotlivými železničnými sieťami, z ktorých väčšina bola budovaná na národnom princípe. Harmonizácia technických a prevádzkových špecifikácií transeurópskeho železničného systému, teda dosiahnutie interoperability, je nevyhnutná pre voľný pohyb vlakov a príslušných zariadení vo vnútornom trhu Európskej únie. Zvládnutie tejto náročnej úlohy si taktiež vyžaduje odborníkov zo všetkých oblastí železničnej dopravy. Vhodne spracované a zatriedené základné informácie a poznatky zo železničnej dopravnej prevádzky môžu byť dobrým základom pri orientácii v tejto problematike.

Učebnica podáva prierezový prehľad všetkými aspektmi železničnej dopravy počnúc históriou, definíciou železničnej siete, ďalej konštrukciou železničného zvršku a spodku železničných tratí, charakteristikou a rozdelením železničných koľajových vozidiel, zabezpečovacou technikou, organizovaním dopravy na dráhe, návestnými predpismi, zásadami riadenia vlakovej prevádzky, služobnými predpismi a pomôckami končiac. Učebnica je určená predovšetkým poslucháčom bakalárskeho štúdia študijného programu Železničná doprava na Fakulte prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov Žilinskej univerzity v Žiline vo vyučovacom procese v predmete Základy železničnej dopravnej prevádzky.

Učebné texty poskytujú systematický pohľad na všetky aspekty železničnej dopravnej prevádzky, avšak učebnica nemá za cieľ vyčerpávajúcim spôsobom detailne obsiahnuť informácie z tejto širokej problematiky. Tieto poznatky majú byť dobrým základom na štúdium ďalších odborných disciplín železničnej dopravnej prevádzky. Učebnica však môže svojim zameraním rovnako dobre poslúžiť i ostatným záujemcom o železničnú dopravu a poskytnúť im ucelený pohľad na dopravnú prevádzku na železnici.

Autori ďakujú za pomoc všetkým, ktorí akýmkoľvek spôsobom prispeli k vzniku a naplneniu tejto publikácie. Zároveň vopred ďakujú za pripomienky a upozornenia na prípadné vecné i formálne nedostatky, ktoré sa mohli vyskytnúť i napriek starostlivej korektúre.